

ACTIEPLAN

Weidevogels Groningen

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Het actieplan in kort bestek	4
1. Waarom een actieplan?	7
2. Doel en reikwijdte	11
3. De gewenste actie op een rij	15
3.1 Gebiedsinrichting	15
3.2 Beheer	16
3.3 Predatiebeheer	19
3.4 Kennis en monitoring	22
3.5 Natuurinclusieve landbouw	24
3.6 Communicatie, educatie en draagvlak	26
4. Mogelijkheden voor beleidsvernieuwing	29
5. Kosten en financieringsmogelijkheden	33
5.1 Kosten van de acties	33
5.2 Financiering van het actieplan	33
Bijlage 1. De belangrijkste Groninger weidevogelgebieden op kaart	36

Woord vooraf

Het prachtige Groninger landschap is ontstaan uit een eeuwenlang samenspel tussen bodem, water en de mens. Onbedoeld ontstond hierbij uitstekend leefgebied voor de weidevogels. Een open landschap met bloemrijke graslanden en een dicht netwerk aan sloten. Landbouw en natuur gingen hand in hand. De vos en steenmarter hadden Groningen nog niet bereikt en de grutto beleefde haar hoogtijdagen.

Dit huwelijk kwam onder druk te staan toen landbouw en natuur elk hun eigen weg gingen. De landbouwproductie steeg tot ongekeerde hoogten en de natuur trok zich terug achter de grenzen van de Ecologische Hoofdstructuur. Scheiding van functies was het motto. De weidevogels trokken hierbij aan het kortste eind. Boeren en natuurbeschermers wezen naar elkaar als het gaat om de oorzaak van de dramatische achteruitgang van weidevogels.

Het is nog niet te laat, ook niet in Groningen. Boeren en natuurbeschermers willen samen met alle andere betrokkenen het tij keren voor de weidevogels. Noch de boeren, noch de natuurbeschermers kunnen dit probleem in hun eentje oplossen, het moet samen. Kiezen voor weidevogels betekent kiezen voor robuuste open weidevogellandschappen met daarbinnen optimaal weidevogelbeheer, zo nodig aangevuld met goed beheer van predatoren. De hulp van provincie, gemeenten, waterschappen, wetenschappers, wildbeheerders en vele anderen is daarbij onmisbaar.

Dit Actieplan Weidevogels Groningen geeft een overzicht van de maatregelen die op korte termijn genomen moeten worden om de weidevogels voor Groningen te behouden. Het is een drietrapsraket: investeren in de kwaliteit van weidevogelkerngebieden, daaromheen een schil van agrarisch natuurbeheer en daarbuiten een natuurinclusieve landbouw waarbij biodiversiteit een functioneel onderdeel van de bedrijfsvoering is.

Prioriteit is dat in de bestaande weidevogelgebieden het broedsucces van de weidevogels op een dusdanig niveau komt te liggen dat de stand weer gaat groeien en op termijn andere weidevogelgebieden weer bevolkt kunnen worden. Wij roepen iedereen op om verantwoordelijkheid te nemen voor de weidevogels in Groningen en ervoor te zorgen dat er een toekomst is voor de grutto, veldleeuwerik en alle andere weidevogels!

Freek Nieuwenhuis voorzitter Collectief Groningen West
Marco Glastra directeur Het Groninger Landschap

Het actieplan in kort bestek

Groningen is nog steeds een belangrijke weidevogelprovincie. Maar de aantallen gaan achteruit en het is – op een enkele soort na – nog steeds niet gelukt om hieraan een halt toe te roepen. Met dit actieplan willen twaalf Groningse en landelijke partijen daartoe een hernieuwde poging doen. Het manifest dat aan dit actieplan voorafging, koos 2.000 gruttobroedparen in 2027 als doelstelling. De recente gebiedsverkenningen wijzen uit dat dit haalbaar lijkt: dit betekent een groei van 30% in de kerngebieden en minimaal stabilisatie daarbuiten. Daarvoor moet dan wel alles op alles worden gezet om dit actieplan ook in praktijk te brengen. Bij dit plan horen vijf regionale ‘verbeterplannen’ waarin de gewenste maatregelen in meer detail benoemd staan.

De gewenste acties kunnen we als volgt clusteren en prioriteren. De stappen zijn niet voorzien van concrete deadlines, maar willen we de doelstelling in 2027 hebben bereikt, dan moeten de stappen 1 en 2 tussen 2018 en 2020 plaatsvinden en stap 3 direct daarna.

Stap 1: Behouden, verbeteren en uitbreiden

Allereerst moet een stevige(r) basis worden gelegd voor samenhangende, vitale weidevogellandschappen. Die basis bestaat uit:

- verbetering van de gebiedsinrichting, met name waar het gaat om openheid (bijv. verwijderen ongewenste beplanting), creëren van natte condities (tijdelijke peilverhoging, plas-dras), vervangen van harde beschoeiingen door meer natuurlijke en het tegengaan van ongewenste soorten (waaronder verruigingssoorten) in natuurgebieden met een weidevogeldoelstelling;
- versterken van bestaande beheerkernen door opvullen van ruimtelijke lacunes (‘witte gebieden’), vergroten van kernen waar deze te klein zijn en ‘verzwaring’ van beheer waar het beheeremozaïek te wensen overlaat. Kruidenrijk grasland en plas-dras hebben daarbij prioriteit. Van het beoogde extra agrarisch natuurbeheer (zo’n 1.250 ha) denken de collectieven in 2019 al een substantieel deel te kunnen wegzetten;
- intensivering van de bescherming door het opzetten van een organisatiestructuur voor vrijwillige bescherming, in eerste instantie binnen de kerngebieden, en door selectieve inzet van betaalde maatregelen buiten de kerngebieden;
- verbeterde beheerafstemming tussen agrarische collectieven en terreinbeheerders;
- predatiebeheermaatregelen waarover – vooruitlopend op de predatiebeheerplannen – consensus bestaat tussen de gebiedspartijen;
- stroomlijning en intensivering (m.n. alarmtellingen) van de monitoring van weidevogels, intensivering van de monitoring van predatoren.

Stap 2: Verbeteren van de randvoorwaarden voor verdere actie

Min of meer tegelijkertijd met stap 1 wordt ingezet op:

- planvorming: kort na publicatie van dit actieplan worden regionale predatiebeheerplannen opgesteld;
- onderzoek: naar predatie, naar succesfactoren voor kruiden- en insectenrijk grasland, naar effectieve manieren voor bodemverbetering (zuurgraad, bodemleven);
- intensievere samenwerking in de communicatie over weidevogels, voortvarende werving van vrijwilligers, uitbreiden van de gecoördineerde vrijwillige bescherming buiten de kerngebieden en intensiveren van educatieve activiteiten (met name op basisscholen);
- aanpassen van (met name provinciaal) beleid. Bijvoorbeeld waar het gaat om het beleid voor weidevogels buiten kerngebieden, om een actiever grondbeleid, om een betere kruisbestuiving tussen grasland en bouwland en tussen de leefgebieden open grasland en natte dooradering, om de introductie van nieuwe beheerpakketten, om het faunabeleid en – niet in de laatste plaats – om grotere budgetten voor inrichting en beheer;
- introductie van effectieve invullingen van natuurinclusieve landbouw die gunstig zijn voor weidevogels.

Stap 3. Naar robuuste weidevogellandschappen

Als de vorige stappen hun beslag hebben gekregen, wordt breeduit ingezet op:

- verdere opschaling van (betaald) beheer binnen en buiten kerngebieden tot de beoogde areaalgroei van circa 15% is bereikt;
- een stevige beschermingsbasis buiten begrensde gebieden. Naast betaalde bescherming bestaat die uit een goed gecoördineerde vrijwillige bescherming en selectief ingezette maatregelen in het kader van natuurinclusieve landbouw. Hierin speelt ook de (zuivel)keten een belangrijke rol;
- voortvarend uitvoeren van de maatregelen die in de predatiebeheerplannen zijn overeengekomen;
- een duurzame positie voor communicatie en educatie over weidevogels, ingebed in een structurele(re) samenwerking tussen de partijen die bij het weidevogelbeheer zijn betrokken;
- voortzetting van de provinciale en regionale werkgroepen die voor dit actieplan in het leven zijn geroepen.

Financiën

Versterking van het weidevogelbeheer kost geld. De extra kosten zijn ruwweg becijferd op € 2 mln. aan eenmalige impulsen (zoals gebiedsinrichting) en ruim € 1 mln. aan structureel (jaarlijks) geld, waarvan € 0,9 mln. voor extra agrarisch natuurbeheer, een stijging met 16% ten opzichte van het huidige budget. Voor het structurele budget kijken we op korte termijn – zolang markt en keten op dit punt nog een bescheiden verdienmodel bieden – vooral naar de provincie. Op wat langere termijn kunnen ook een (groener) Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en keteninitiatieven een substantiële bijdrage gaan leveren. Voor de eenmalige impulsen wordt gemikt op een breder scala aan financiers.

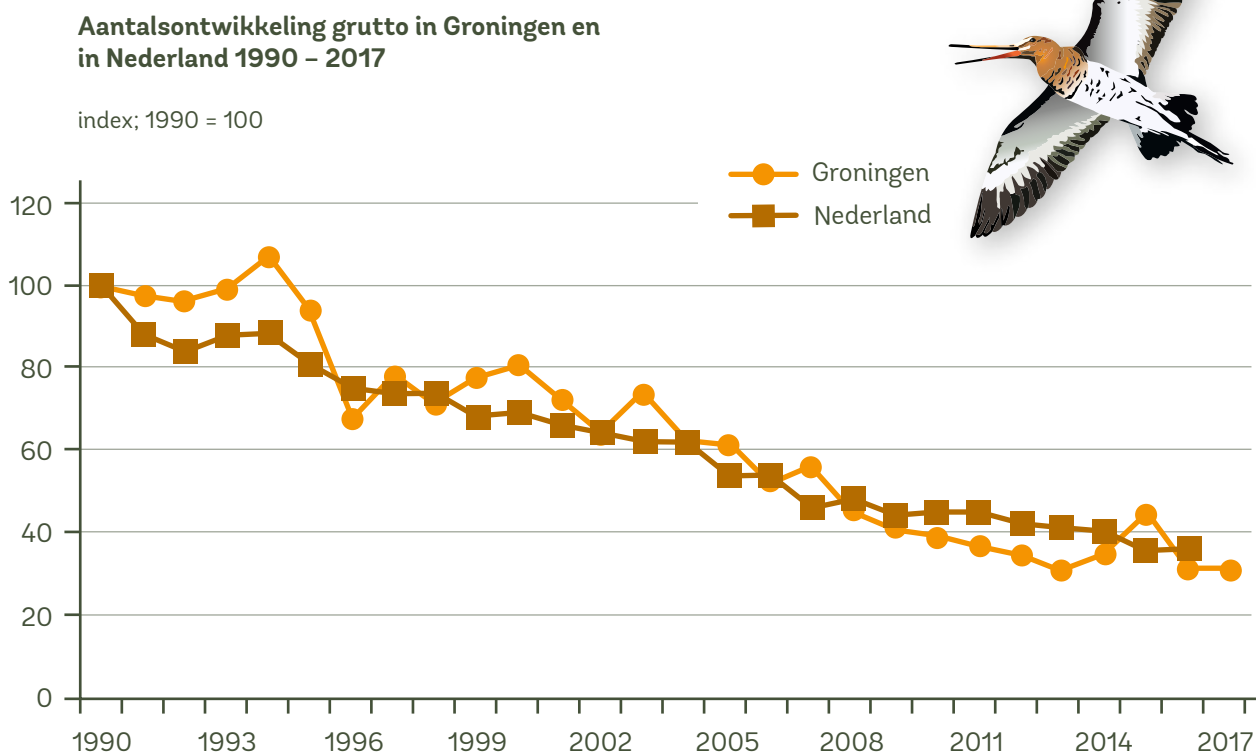

1. Waarom een actieplan?

Meer inspanningen, minder vogels

Het gaat niet goed met de meeste Groninger weidevogels. De provincie doet hiervan – op basis van het Meetnet Agrarische Soorten – periodiek en gedetailleerd verslag in *De toestand van natuur en landschap*. Vergeleken met de jaren '80 zijn vrijwel alle soorten sterk achteruit gegaan. Kijken we naar de laatste vijf jaar, dan zit er wat meer reliëf in de cijfers. De grutto, boegbeeld van de Nederlandse weidevogels, blijft ondanks toegenomen inspanningen gestaag achteruit gaan, zowel in landbouw- als natuurgebied, en in Groningen nog wat harder dan gemiddeld in Nederland (figuur 1). Voor de gehele weidevogelgroep is het beeld zeer gemêleerd en zijn er grote verschillen per soort en per gebied. Sommige soorten gaan vooruit, zoals tureluur, krakeend en gele kwikstaart. En voor de grutto vormen bijvoorbeeld het Gorecht en Tinallinge/Menkeweer een positieve uitzondering: hier neemt hij toe. Figuur 2 laat goed zien dat er een bonte mengeling is van telpunten met voor- en achteruitgang.

De provincie publiceerde in 2008 al een Actieprogramma akker- en weidevogels *Meer doen in minder gebieden*, in 2014 gevolgd door de *Visie agrarisch natuur en landschapsbeheer na 2016*. Er werden collectieve beheerplannen opgesteld, leeggelopen kerngebieden werden geschrapt en er kwam een compensatiebeginsel voor ruimtelijke ingrepen in weidevogelgebieden. Hoewel de achteruitgang bleef doorgaan, lijken de inspanningen van de afgelopen jaren niet zonder resultaat: de verschillen in dichtheden tussen beheerde en niet-beheerde gebieden zijn groter geworden. Met andere woorden: verdere actie is kansrijk, maar dan ook buiten de nu begrensde gebieden.

Figuur 1. Ontwikkeling van de grutto tussen 1990 en 2017 in Groningen en in Nederland (tot 2016).

Bron: provincie Groningen.

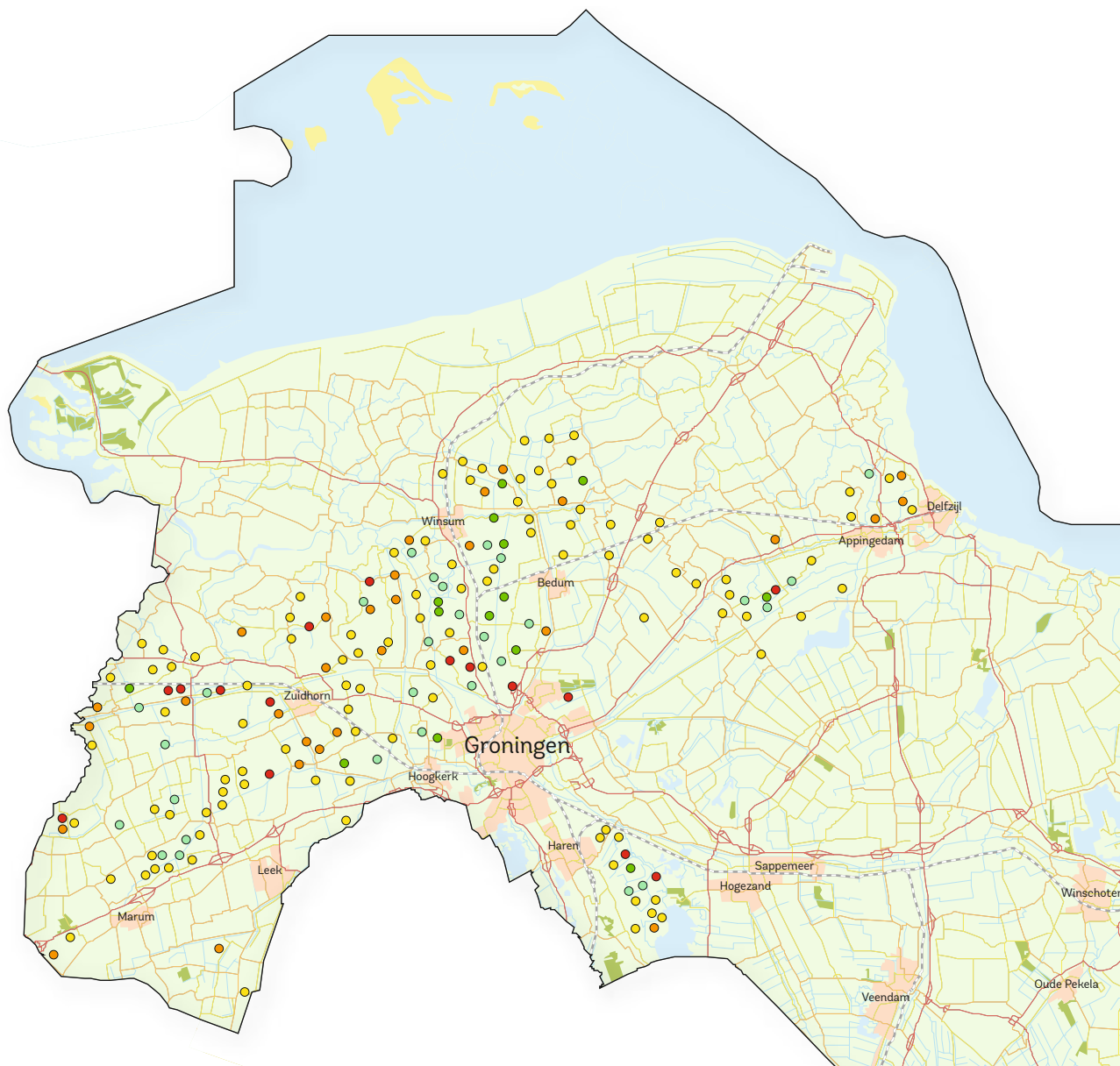
Het manifest van 2017

Begin 2017 vormde zich een brede maatschappelijke coalitie die extra inspanningen voor weidevogels wil plegen en de betrokken overheden wil bewegen om hetzelfde te doen. Twaalf Groningse en landelijke organisaties publiceerden het *Weidevogelmanifest Groningen 2017*. Hierin leggen ze een stevige ambitie neer: over 10 jaar 2.000 gruttobroedparen, ten opzichte van nu een populatiegroei met ruim 10%. Het Manifest benoemt acht thema's waaraan moet worden gewerkt en kondigt een Actieplan Weidevogels Groningen aan waarin de gewenste acties verder zijn uitgewerkt. Dit actieplan ligt nu voor u.

Het bevat een uitwerking van de acht thema's, zij het dat die wat anders zijn gerangschikt. Vergeleken met *Meer doen in minder gebieden* zijn de actiepunten niet alleen geactualiseerd, maar ook sterker gericht op de niet-begrensde gebieden en op de barrières die moeten worden geslecht om de (vaak al beschikbare) kennis over een optimale inrichting en beheer in praktijk te brengen. Daarbij is bovendien steeds benoemd wie er aan zet is. En uiteraard is ook een financiële vertaling van de actiepunten gemaakt – Wageningen Environmental Research heeft immers recent berekend dat een optimaal weidevogelbeheer extra middelen vergt, een verbeterscenario dat ook door de gezamenlijke provincies is overgenomen. Met het actieplan hopen we alle relevante partijen in beweging te krijgen om het maximale uit de kast te halen om de weidevogels een steun in de rug te geven. Groningen behoort weliswaar niet tot de top-3 van weidevogelprovincies, maar een aantal gebieden kan zich zeker meten met de weidevogelbolwerken elders in Nederland. Daarom zijn extra inspanningen van groot belang. Voor de acties die bij de ondertekenaars van het actieplan liggen, staan de betrokken partijen garant (op voorwaarde van toereikende middelen). Omdat de overheden geen partner zijn in het actieplan, zijn acties die we de overheid graag zouden zien nemen, geformuleerd als wensen en aanbevelingen.

Gebiedswerkgroepen en verbeterplannen

Vanaf najaar 2017 is hard gewerkt aan het toeleveren van bouwstenen voor het actieplan. In november 2017 is een goedbezochte weidevogel-kennisdag georganiseerd, waar interessante inzichten naar voren kwamen. Bureau Altenburg & Wymenga heeft een actuele ruimtelijke analyse gemaakt van de Groninger weidevogelgebieden (A&W-rapport 2453). Die leverde belangrijke discussiestof op voor de 'verbeterplannen' die begin 2018 zijn opgesteld voor de vijf belangrijkste (clusters van) weidevogelgebieden: (1) Zuidelijk Westerkwartier, (2) Reitdiep / Middag-Humsterland, (3) Tinallinge / Menkeweer, (4) Hoeksmeer / Appingedam en (5) het Gorecht (zie de kaart van weidevogelgebieden in de bijlage). Daarbij is waar nodig ook over de grenzen van de 'officiële' weidevogelgebieden heen gekeken. In elk van deze gebieden is een gebiedswerkgroep aan de slag gegaan die knelpunten en oplossingen op een rij heeft gezet. In de gebiedswerkgroepen namen alle relevante gebiedspartijen deel. De verbeterplannen vormen zelfstandige bijlagen bij het actieplan.

**Broedvogelmeetnet Groningen
veranderingen n-grutto gem
(2012-2014) en gem (2015-2017)**

- sterke afname (gem. $n > 2$)
- afname (gem. n 0,5-2)
- stabiel
- toename (gem. n 0,5-2)
- sterke toename (gem. $n > 2$)

Figuur 2. Gemiddelde aantalsverandering van de grutto in de telpunten in open graslandgebieden waar de soort in de periode 2012–2017 is waargenomen. Let wel: de aantalsverandering moet natuurlijk in verhouding worden gezien tot de dichtheid. Bron: De toestand van natuur en landschap in de provincie Groningen (2017).

2. Doel en reikwijdte

Populatiegroei mogelijk

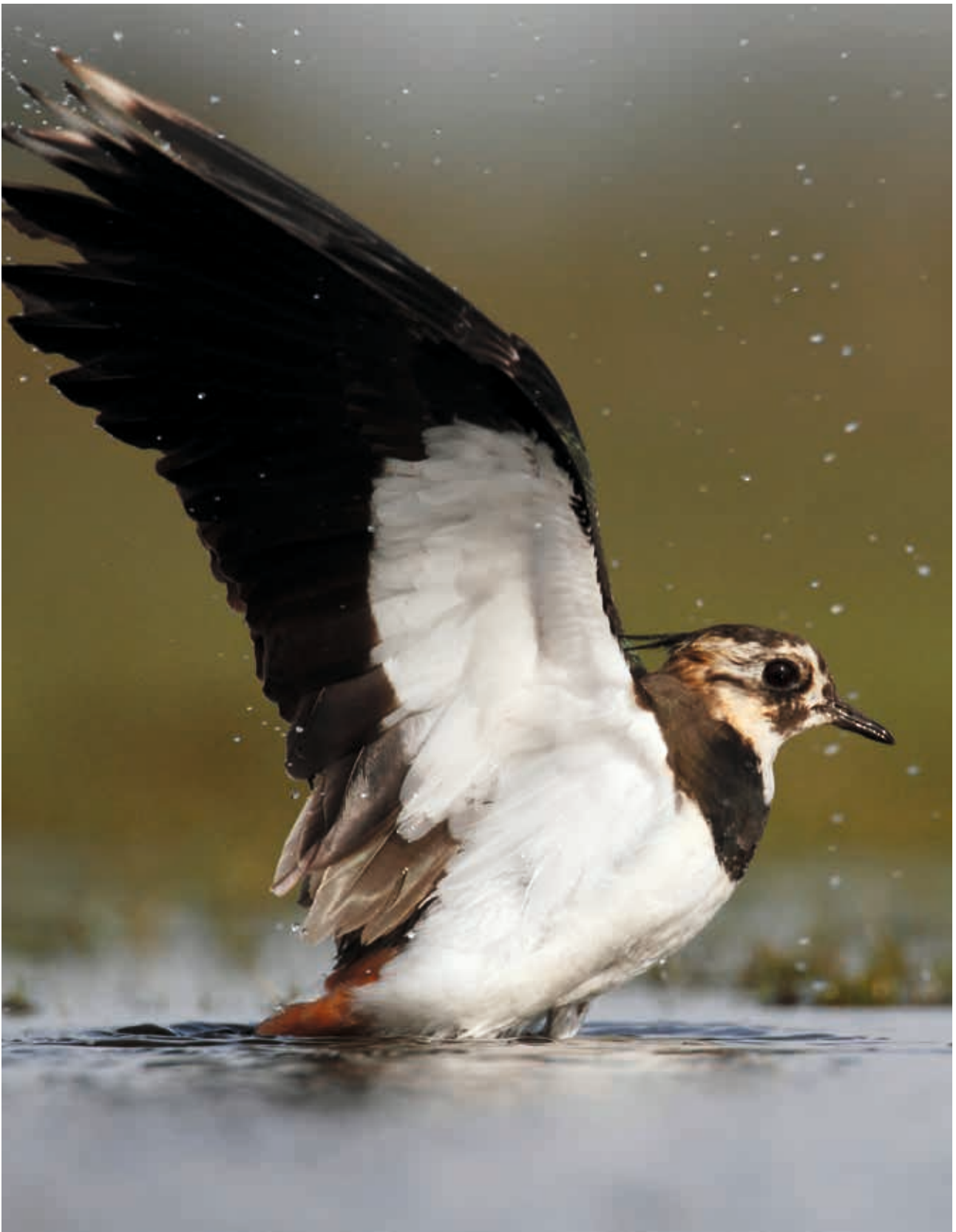
Het manifest hanteert een doelstelling van 2.000 gruttobroedparen in 2027. Van de huidige 1.800 broedparen bevinden er zich ongeveer 1.000 in (begrensde) kerngebieden en ongeveer 800 daarbuiten. In de gebiedswerkgroepen is een inschatting gemaakt van de potentiële populatiegroei als alle geformuleerde verbetermaatregelen ook echt worden uitgevoerd. Het resultaat: in de kerngebieden lijkt een groei met 30% haalbaar. Voor sommige gebieden lijkt stabilisatie het hoogst haalbare, voor andere lijkt een flinke groei mogelijk. Om de doelstelling van 2.000 broedparen te halen, is dan ook nodig dat de populatie buiten de kerngebieden wordt gestabiliseerd. Daarvoor moeten – en dat zijn belangrijke doelen van het actieplan – de weidevogelbiotoop binnen en buiten kerngebieden verbeteren en daarmee ook de reproductie van de weidevogels toenemen; alleen dan is populatiegroei realistisch. Reproductie (voor grutto en tureluur goed te meten door zogeheten alarmtellingen) en de kruiden- en insectenrijkdom van graslanden zijn daarmee belangrijke indicatoren voor succes.

Niet bij de grutto alleen

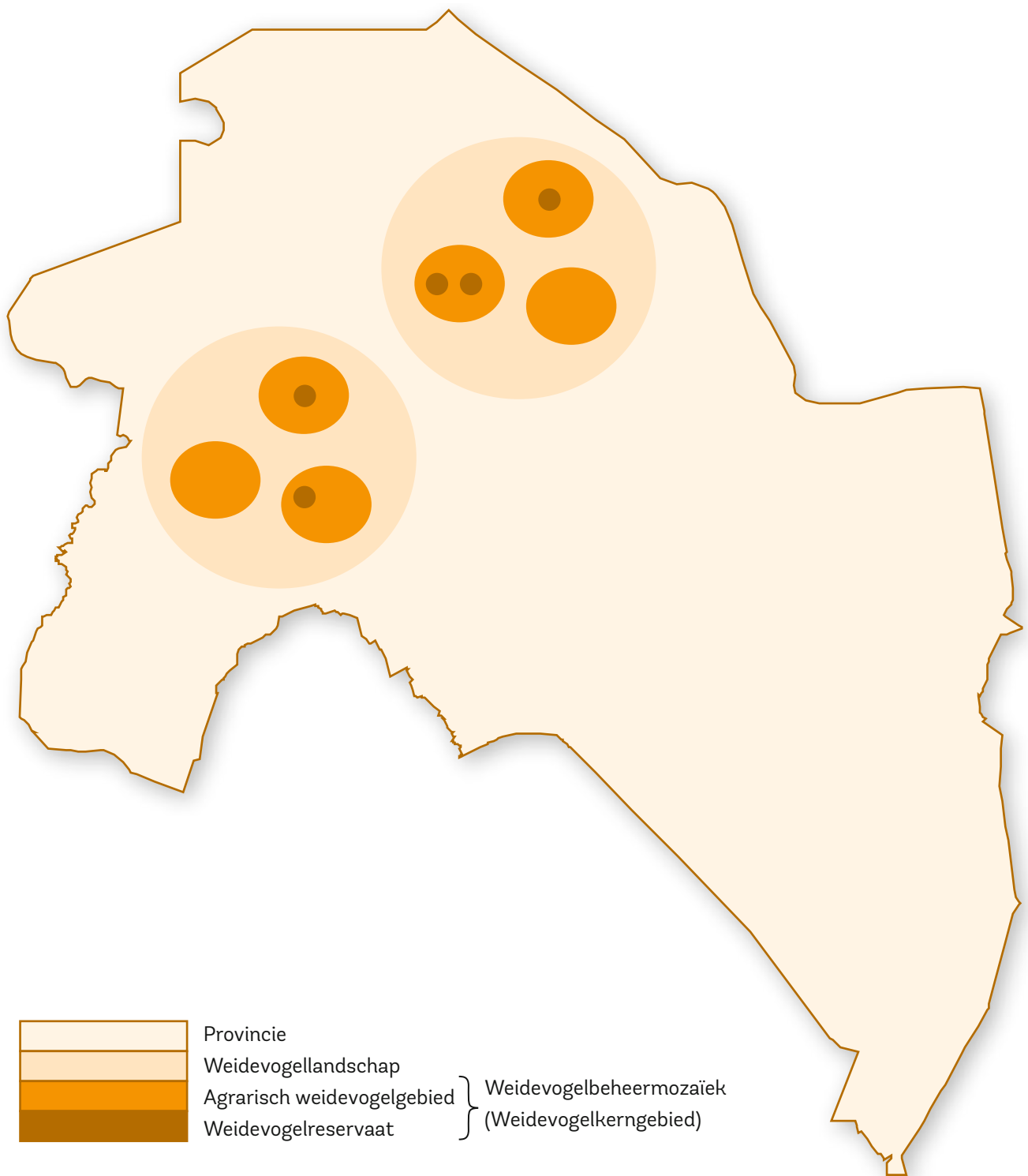
We hanteren de grutto weliswaar als ‘vlaggenschip’ van de graslandvogels, maar het is belangrijk om te beseffen dat we met dit actieplan volledige weidevogelgemeenschappen willen bedienen. Daarvan zijn er meer: grutto en tureluur behoren ecologisch gezien tot een andere groep weidevogels dan bijvoorbeeld Kievit en Scholekster. Die laatste soorten stellen op onderdelen ook andere eisen aan hun biotoop. In plaats van een ‘eenheidsworst’ is het dus van belang om per gebied of landschap te bekijken welke groep je met voorrang wilt bedienen en om daarop je inspanningen af te stemmen. In de gebiedswerkgroepen werd eens te meer duidelijk dat er (kern)gebieden zijn met relatief lage gruttodichtheden, maar relatief hoge dichtheden aan andere bijzondere steltlopers (zoals de watersnip) of aan zangvogels (graspieper, veldleeuwerik). Het is niet de bedoeling om die soorten te ‘missen’ door eenzijdige aandacht voor de grutto.

Breder kijken dan kerngebieden

In het verlengde daarvan richt het actieplan zich ook niet exclusief op de (begrensde) weidevogelkerngebieden. Dat heeft drie redenen. De eerste: de kerngebieden beslaan ruim 30% van alle grasland in Groningen. Buiten de voor weidevogels begrensde gebieden (Nationaal Natuurnetwerk en leefgebied open grasland) bevindt zich nog een aanmerkelijk deel van de weidevogels: zo'n 40% van de grutto's en nog aanzienlijk hogere percentages van bijvoorbeeld Kievit, Scholekster en gele kwikstaart. Daarnaast bevindt zich een deel van de weidevogels (ook) op bouwland. Voor behoud en herstel van populaties is ook aandacht nodig voor de (deel-)populaties buiten begrenzingsgebieden. Ten tweede: als we serieus werk willen maken van populatiegroei, is het steeds nauwer aantrekken van begrenzingsgebieden een riskante strategie. Groei vraagt immers om meer (goed beheerde) oppervlakte in plaats van minder. Met lokaal maatwerk blijken leeggelopen gebieden soms prima weer te kunnen vollopen. Ten derde, in het verlengde daarvan: de provincie moet worden beschouwd op het niveau van **weidevogellandschappen**. Die leg je lang niet altijd vast door een (ruime) cirkel om bestaande populaties te trekken. Een weidevogellandschap bestaat uit een geschikt (gemaakt) landschap met daarin een aantal robuuste kerngebieden met hogere dichtheden en daaromheen schillen met lagere dichtheden. Zo versterken alle gebiedsdelen elkaar. Dat wil niet zeggen dat de provincie de begrenzing – tegen de trend van de afgelopen jaren in – overal maar weer moet verruimen, maar wel dat er ook los van het provinciaal beleid een solide bescherming moet worden georganiseerd buiten de kerngebieden (zie § 3.2 en 3.6).

De kievit stelt andere biotoopeisen dan de grutto en meer dan de helft van de populatie broedt buiten begrensde gebieden. Daarop kan de bescherming beter inspelen dan nu het geval is.

Figuur 3. Schets van het idee van weidevogellandschappen: robuuste kernen met weidevogelreservaat en 'zwaar' agrarisch beheer, met daarom heen ruime schillen met aanvullende beschermingsmaatregelen.
Bron: Naar vitale weidevogellandschappen in Fryslân, Altenburg & Wymenga (2012).

3. De gewenste acties op een rij

3.1 Gebiedsinrichting

Een goed weidevogelgebied begint bij een goede inrichting. Belangrijke aspecten daarbij zijn met name voldoende openheid en rust, voldoende nat biotoop en een toereikende bodemkwaliteit (zuurgraad en bodemleven). De gebiedsanalyse van Altenburg & Wymenga laat zien dat openheid en vochttoestand op veel plekken te wensen overlaten. Die factoren beperken niet alleen de kansen voor weidevogels, maar vergroten bovendien de kansen voor (grond)predatoren zoals de vos. De gebiedsinrichting is dus ook cruciaal voor het beperken van de predatiedruk (zie ook § 3.3). Er zijn de afgelopen jaren al wel verbeteringen doorgevoerd: zo werd storende beplanting verwijderd en werden nieuwe natuurgebieden ingericht voor weidevogels. Niettemin valt er nog steeds veel te verbeteren.

Er zijn inrichtingsfactoren die niet of zeer lastig beïnvloedbaar zijn, zoals bebouwing en infrastructuur. In geval van nieuwe aantasting van weidevogelgebieden geldt al een compensatieplicht. En soms kunnen ruimtelijke plannen natuurlijk worden aangepast. Er zijn echter ook inrichtingszaken die – met wat goodwill van de betrokken eigenaren of overheden – wel gemakkelijk zijn te veranderen of verwijderen. In de verbeterplannen zijn (ook op kaart) allerlei verstoringsbronnen aangegeven die kunnen worden aangepast.

Actiepunten inrichting

1. Verwijderen of korthouden van (voor weidevogels) **storende beplanting**. Er is een groot aantal voorbeelden van beplanting (langs wegen, langs water, bij boerderijen, in de vorm van ruilverkavelingsbosjes, als aankleding van een pompstation van het waterbedrijf) die een cruciale – belemmerende – rol spelen in de openheid en die geen cultuurhistorische betekenis hebben. Hier is van belang dat de eigenaren toestemming geven (er kan bijvoorbeeld beheersubsidie worden ontvangen) en dat de betrokken overheid (gemeente, waterschap, soms Rijkswaterstaat) toestemming verleent tot kap. De overheid zal daarbij ook toetsen aan het landschapsbeleidsplan. Omdat boomkap bij de omwonenden vaak gevoelig ligt, moet het nut van de actie goed worden gecommuniceerd. Ook worden geschikte locaties gezocht om te voldoen aan de wettelijke herplantplicht.
2. Plaatselijk, met name in natuurgebied (bijv. Hoeksmeer, Rietdiep, Westerhornerpolder, Gorecht), wordt de openheid ook beperkt door **dominantie** van de grasmat met soorten als grote vossenstaart en zachte dravik en door **verruiging** met pitrus en riet. De remedie bestaat uit een uitgekiend maaieregime (frequent, doorbreken uniformiteit in maaidata), al dan niet in combinatie met het verlagen van de zuurgraad van de bodem. Soms is daarvoor extra bodemonderzoek nodig.
3. In één geval (natuurgebied Hoeksmeer) is het gewenst een vervallen **leegstaande boerderij** (die een landschappelijk storend element en een bron van predatoren vormt) te kopen en te slopen. Hiermee kan 25 ha weidevogelgrasland worden geoptimaliseerd.
4. In vrijwel alle gebieden zijn locaties geselecteerd waar **meer nat biotoop** kan worden gecreëerd, en wel op de volgende manieren (per gebied in verschillende mengverhoudingen):
 - aanleg van extra oppervlakte (tijdelijke) plas-dras, in totaal 23 ha;
 - selectief opzetten van het waterpeil, in totaal op 125 ha (gekoppeld aan maaidatumland of kruidenrijk grasland). Ook in enkele natuurgebieden wordt het peil plaatselijk (verder) verhoogd;
 - aanleg van natuurvriendelijke oevers, c.q. weidevogeltaluds, in totaal langs 12,5 km sloot;
 - in één geval (Gorecht) wordt de waterinlaat van het landbouwgebied verplaatst om het (natuur)gebied verder te vernatten;
 - plaatselijk (7,5 ha) wordt het traditionele greppelpatroon in ere hersteld.

Voor deze acties is vooral extra inrichtings- en beheerbudget nodig. Een deel van de maatregelen komt terug in § 3.2 over beheer.

5. In enkele gebieden (bijv. ZWK, Tinallinge e.o.) worden hoge en **harde beschoeiingen vervangen** die voor vogels (en andere dieren) een onoverkomelijke barrière zijn (in totaal 12,5 km). Hiervoor is medewerking nodig van de betrokken waterschappen (Noorderzijvest en Fryslân).
6. Er worden **zo min mogelijk fiets- en wandelpaden** aangelegd door weidevogelgebied en waar nodig wordt de verstoring door recreanten verminderd door **paden in het broedseizoen te sluiten**.

Acties en actoren in het kort

- Verwijderen storende beplanting. De collectieven maken een kaart van elementen, in samenspraak met de TBO's. Van de betrokken overheden wordt voortvarendheid gevraagd in de vergunningverlening. De collectieven en TBO's verzorgen de communicatie met de omwonenden en zoeken locaties voor herplant.
- De TBO's intensiveren het tegengaan van verruiging van grasland en dominantie van soorten die kruidenrijk grasland in de weg staan, waar nodig ondersteund door bodemonderzoek.
- We vragen de provincie om Natuurmonumenten te faciliteren bij het verwerven van de vervallen leegstaande boerderij in de Hoeksmeer.
- De collectieven spannen zich in om een substantieel extra areaal nat biotoop te realiseren.
- We vragen de waterschappen om harde en hoge beschoeiingen te vervangen door faunavriendelijker vormen van oeverbescherming.
- Provincie en gemeenten wordt verzocht om geen fiets- en voetpaden aan te leggen door weidevogelgebied en om plaatselijk paden door weidevogelgebied af te sluiten gedurende het broedseizoen.

3.2 Beheer

Er vindt in Groningen (betaald) weidevogelbeheer plaats op 7.994 ha. Daarvan ligt 6.738 ha (84%) in landbouwgebied; van de natuurgebieden heeft (afgaande op het aangevraagde beheertype) 1.256 ha (mede) een weidevogelstelling. Daarnaast zijn er in natuurgebied andere beheertypen (bijv. hooi- en schraalland) die ook de weidevogels ten goede komen.

Vanaf het moment dat er collectieve beheerplannen zijn ingevoerd (vanaf 2010) en het beheer vervolgens helemaal op collectieve leest is geschoeid (vanaf 2016), is er in het agrarisch natuurbeheer veel verbeterd. Het beheer is – mede door de aangetrokken provinciale begrenzingen – sterker gericht op de kansrijke gebieden, het ligt binnen die gebieden steeds meer op de juiste plekken en het aandeel 'zwaar beheer' is behoorlijk toegenomen. Toch ligt er nog steeds een belangrijke opgave bij de optimalisering van het beheer:

- kwantitatief: in een aantal gevallen zijn de 'beheerclusters' te klein voor levensvatbare populaties en/of is de dekkingsgraad van het beheer te laag. Dat speelt soms ook buiten de begrensde gebieden: er zijn verschillende interessante weidevogelkernen geïdentificeerd die nu niet met beheer worden bediend. Kortom, er is simpelweg méér beheer nodig om de huidige populaties optimaal te bedienen. Dat knelt natuurlijk helemaal als we populatiegroei op het oog hebben;
- kwalitatief: in het landbouwgebied knellen met name de arealen nat biotoop (zie ook § 3.1) en kruidenrijk grasland – maaidatumland is niet automatisch ook kruidenrijk. Ook is behoefte aan meer maatwerk, met name voor de Kievit. In natuurgebied knellen soms het beheermozaïek (meer variatie in maaidata) en het aandeel beweid land. Ook de afstemming van het beheer in landbouw- en natuurgebied kan sterk worden verbeterd.

Actiepunten beheer

1. In het landbouwgebied wordt **méér beheer** gerealiseerd. In de gebiedswerkgroepen is becijferd dat er – op basis van de combinatie van ecologische noodzaak en animo bij grondgebruikers – binnen de huidige kerngebieden zo'n 1.250 ha uitbreiding zou moeten (kunnen) plaatsvinden, een groei van zo'n 15% ten opzichte van het liggende beheer. Insteek daarbij is primair om robuustere 'beheerkernen' te creëren, waarbij soms ook kernen buiten de huidige begrenzingen worden betrokken (zie punt 5) en waarbij de 'aansluiting' met natuurgebieden wordt verbeterd.
2. Een belangrijk deel van de uitbreiding is '**zwaar beheer**': uitgestelde maaidatum, kruidenrijk grasland en creëren van nat biotoop (plas-dras, peilverhoging, natuurvriendelijke oevers). Zo wordt een belangrijke kwaliteitsslag gemaakt. Tegelijk passen de collectieven de **spelregels voor uitgesteld maaien** aan om ook de reguliere (aanmerkelijk goedkopere) maaidatumovereenkomsten in het voorjaar tot meer kruidenrijkdom te laten leiden: voor de eerste snede mag alleen ruige mest worden uitgereden. Deze wijziging gaat vergezeld van voorlichting over de voordelen hiervan voor natuur en landbouw (beter oogstbaar gewas).
3. De **ruimtelijke configuratie van het liggende beheer** wordt verbeterd. De collectieven zetten waar nodig legselbeheer om in 'zwaar beheer', en waar mogelijk (vogelarme percelen) ook andersom. Daardoor denken zij denken dit min of meer budgetneutraal te kunnen realiseren.
4. Er komt een **premie op het creëren van kruidenrijk grasland** door middel van inzaai of doorzaai met een zorgvuldig gekozen zaadmengsel en op zorgvuldig gekozen locaties (bijv. in oud grasland of juist daar waar de omstandigheden niet gunstig zijn voor spontane vegetatieontwikkeling). Toepassing van de pakketvoorwaarden blijkt namelijk niet automatisch te leiden tot de beoogde (kruiden- en insectenrijke) vegetatie.
5. Omdat een aanmerkelijk deel van de weidevogels buiten de nu begrensde gebieden broedt en behoud van deze populaties nodig is om de doelen te halen, wordt de bescherming buiten de begrensde gebieden aanmerkelijk verbeterd. En wel langs drie sporen:
 - voor de '**pareltjes**' **buiten de kerngebieden** zoals die in de verbeterplannen zijn geïdentificeerd, komt er budget voor betaalde beschermingsmaatregelen. Een budgetverdeling van 90% binnen en 10% buiten de kerngebieden, zoals Groningen die eerder op het oog had, biedt hier waarschijnlijk voldoende soelaas;
 - de collectieven starten met **gecoördineerde vrijwillige weidevogelbescherming** (zie ook § 3.6). Groningen is nu de enige provincie zonder vrijwillige bescherming;
 - sector, keten en overheid zetten voortvarend in op vormen van **natuurinclusieve landbouw** die (ook) gunstig zijn voor weidevogels (zie § 3.5).
6. Op basis van bestaande beheermaatregelen worden **drie nieuwe beheerpakketten** geïntroduceerd:
 - een beheerpakket met een combinatie van goed beheerd greppelland, greppel plas-dras en behoud van oud grasland. Zo'n pakket kan bijvoorbeeld voor Middag-Humsterland en Tinallinge van grote betekenis zijn;
 - een pakket met natuurvriendelijke slootschoning in combinatie met botanisch randenbeheer. Plaatselijk bieden namelijk ook kruidenrijke sloten en oevers goede kansen om de kruiden- en insectenrijkdom te vergroten. De randen fungeren dan tevens als bufferzones, waardoor de chemische en ecologische waterkwaliteit nog extra wordt verbeterd;
 - een speciaal kievit-pakket zoals collectief Groningen-West dat nu al experimenteel toepast op maisland (creëren zwarte grond).
7. In een aantal landbouw- en natuurgebieden wordt het aandeel beweid land vergroot, bijvoorbeeld door het toepassen van voorbeweiding en/of door verhogen van de weidegang van jongvee. In het natuurgebied in het Gorecht (systeem van begeleid-natuurlijke begrazing) wordt gezien of sterkere sturing van de beweiding mogelijk is.

8. In enkele andere natuurgebieden wordt in bredere zin het **beheeremozaïek versterkt**: meer variatie in maaidata (ook om verruiging tegen te gaan), een versterkte inzet op kruidenrijkdom en meer afwisseling in maaien en weiden.
9. Er komt een betere **afstemming van beheer in landbouw- en natuurgebied**. Voortzetting van de gebiedswerkgroepen die in het kader van het actieplan zijn opgericht, biedt daarvoor goede kansen.
10. De collectieven investeren versterkt in **de animo van boeren** voor extra (zwaar) beheer en – samen met de TBO's – in de kennis van boeren over het belang en nut van kruidenrijk grasland. Verkend wordt welke (extra) prikkels nodig zijn om de animo voor 'zwaar beheer' te vergroten.

Uitsplitsing ambitie voor extra agrarisch natuurbeheer (in ha) naar beheertype en deelgebied

plas-dras	23	Gorecht	20
hoog peil	125*	Hoeksmeer / Appingedam	192
kruidenrijk grasland	267	Rietdiep / Middag-Humsterland	215
uitgesteld maaibeheer (div. data)	383	Tinallinge / Menkeweer	95
legselbeheer	578	Zuidelijk Westerkwartier	730
Totaal	1.252		1.252

* overlapt met maaidatum- en kruidenrijk grasland, dus telt niet mee in totaal

Acties en actoren in het kort

- De twee agrarische collectieven investeren in het adequaat contracteren van extra beheer, waar nodig ook in het verzwaren van liggend beheer en in de deelnamebereidheid van boeren. Zij verkennen welke extra prikkels hiervoor nodig zijn. Ook ontwikkelen en introduceren zij de drie nieuwe beheerpakketten en passen zij de bemestingsbepalingen voor regulier maaidatumbeheer aan.
- De drie terreinbeheerders investeren in verbetering van de beheeremozaïeken (maaidata, beweiding) en van de kruidenrijkdom in natuurgebied.
- Er komt een stevige impuls voor de bescherming buiten begrensde gebieden. Ten eerste door het introduceren van betaald beheer in geïdentificeerde 'pareltjes', ten tweede door het opzetten van gecoördineerde vrijwillige bescherming (actie collectieven in samenspraak met Landschapsbeheer), ten derde door het voortvarend gestalte geven aan natuurinclusieve landbouw (zie § 3.5).
- We vragen de provincie om de uitbreiding van het beheer te faciliteren en het mogelijk te maken om 10% van het budget te besteden buiten begrensde gebieden (zie ook § 4 en 5). We vragen de waterschappen om geld vrij te maken voor waterdiensten in het landelijk gebied die ook de weidevogels ten goede komen (ecologisch slootbeheer, bufferzones en natuurvriendelijke oevers).

Het areaal kruidenrijk weidevogelgrasland wordt fors uitgebreid; daarvoor bestaat animo in de praktijk. Om de gewenste vegetatie snel dichterbij te brengen, komt er voor selecte locaties een premie op inzaai met een geschikt mengsel.

3.3 Predatiebeheer

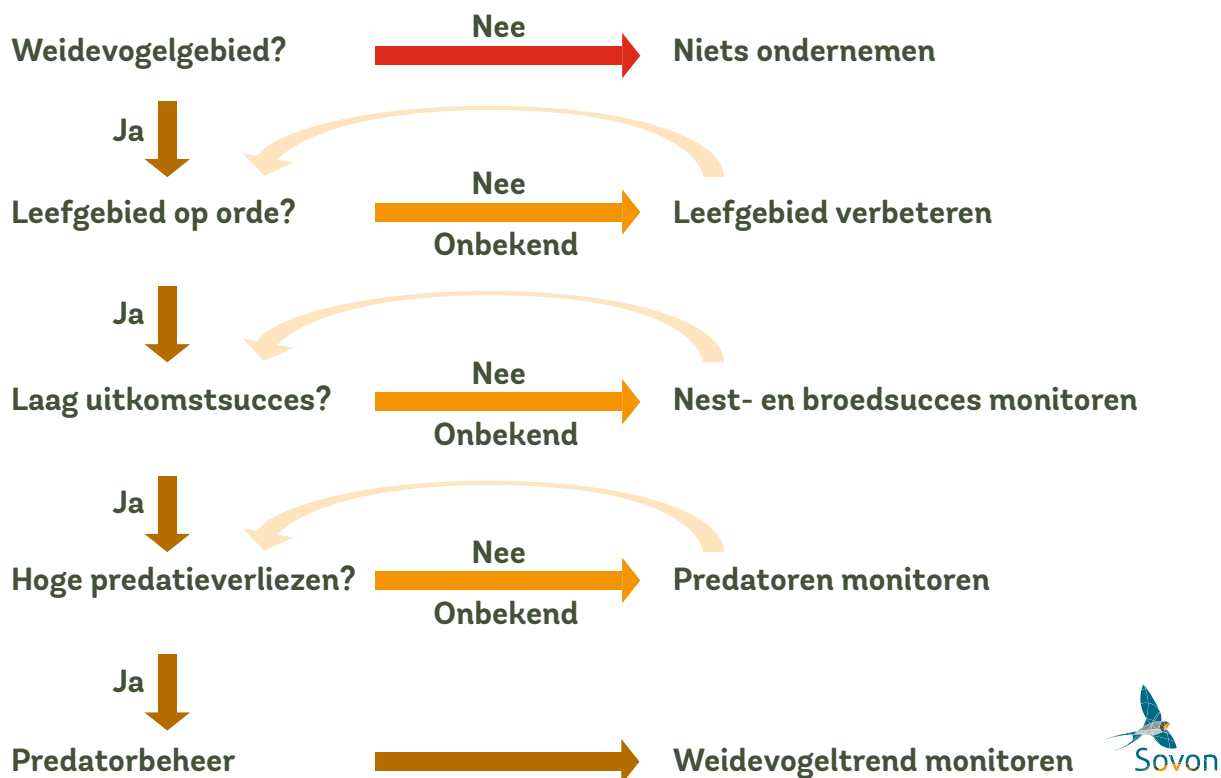
Sovon presenteerde op de kennisdag cijfers die uitwijzen dat de rol van predatie als verliesoorzaak van legfels en kuikens de laatste jaren is toegenomen. De omvang en beïnvloedbaarheid van die rol en het type predator verschilt echter sterk, ook tussen de Groningse weidevogelgebieden. Bovendien is predatie, of althans predatorenbeheer, een maatschappelijk gevoelig onderwerp, waarbij de meningen de feiten soms overschaduwen. Feit is dat de vos, net als elders in Nederland, zijn verspreidingsgebied in Groningen heeft verbreed naar vrijwel de gehele provincie. Daarnaast wijst recent predatie-onderzoek in Groningen uit dat verwilderde katten en steenmarters een belangrijke rol spelen bij legselverliezen. En dan is er nog een heel leger aan andere predatoren, over de grond en door de lucht, die graag een ei of kuiken lusten. Er is behoorlijke consensus over het feit dat een adequate gebiedsinrichting, een effectief beheer, een voldoende schaalgrootte van beheer en een toename van de weidevogelstand belangrijke ingrediënten of randvoorwaarden zijn om de predatiedruk te verminderen. Daarnaast kunnen velerlei preventieve maatregelen worden genomen. En tot slot zal soms ook moeten worden ingegrepen in de predatorstand. In andere provincies vindt steeds meer predatieonderzoek plaats, worden predatiebeheerplannen opgesteld en worden protocollen gehanteerd om te bepalen wanneer ingrijpen effectief is. Dat model is ook voor Groningen aantrekkelijk. Daarnaast zijn in de gebiedswerkgroepen al veel maatregelen geformuleerd waarmee op korte termijn aan de slag kan worden gegaan.

Actiepunten predatiebeheer

1. Er worden op korte termijn (tweede helft 2018) **predatiebeheerplannen** opgesteld voor dezelfde vijf weidevogelgebieden als waarvoor nu verbeterplannen zijn opgesteld. De gebiedswerkgroepen kunnen voor dit doel in principe ongewijzigd worden voortgezet. Zo kan lokaal maatwerk worden geleverd op basis van lokale kennis en inzichten. De resultaten kunnen desgewenst worden gebundeld in een provinciaal predatiebeheerplan.

2. Onderdeel van de beheerplannen wordt een **predatieprotocol**, bijvoorbeeld dat van Altenburg & Wymenga uit 2014 (www.altwym.nl/uploads/file/523_1412334863.pdf). Dit protocol hanteert een aantal vaste stappen in het verminderen van de predatiedruk. Ook Friesland en Drenthe hanteren inmiddels zo'n protocol.
3. In enkele regio's vindt **predatieonderzoek** plaats. Hiermee kan in meer detail inzicht worden verkregen in de rol van de verschillende predatoren en kan gericht actie worden ondernomen. Een voorbeeld van solide predatieonderzoek is de recente studie in NW-Overijssel die goed inzicht geeft in de – in dit gebied – dominante rol van de vos bij nestpredatie. Ook wordt gemonitord of eventuele actie ook leidt tot verlaging van de predatorenstand, c.q. van predatieverliezen bij weidevogels.
4. Van groot belang is ook een betere '**basisregistratie**' van **predatie en predatoren**. En wel langs twee sporen:
 - de WBE's gaan een registratie van potentiële predatoren bijhouden, ook van dieren die niet worden bejaagd. Ze doen dat nu al voor soorten als meerkoet, ree en haas; uitbreiding is gewenst met bijvoorbeeld vos, verwilderde kat, kraai en buizerd (monitoring van kleine marterachtigen is vrijwel ondoenlijk). Anders dan nu is het dan van belang dat de exacte locaties worden geregistreerd. De WBE's gaan deze gegevens ook in natuurgebieden verzamelen, of de TBO's geven hun eigen gegevens door aan de WBE. Met in het achterhoofd dat een toename van predatoren niet per se ook een toename van predatieverliezen betekent, kan het Faunaregistratiesysteem (FRS) zo een waardevolle database worden voor het weidevogelbeheer;
 - in de weidevogelcursussen komt standaard een onderdeel 'herkenning van predatie en predatoren'.

Beslisboom voor predatorbeheer

Figuur 4. Voorbeeld van een 'beslisboom' voor predatiebeheer zoals Sovon die op de Groninger kennisdag van november 2017 presenteerde. Bron: Sovon, bewerkt naar Bolton et al. 2007, J. Appl. Ecol. 44: 534-544.

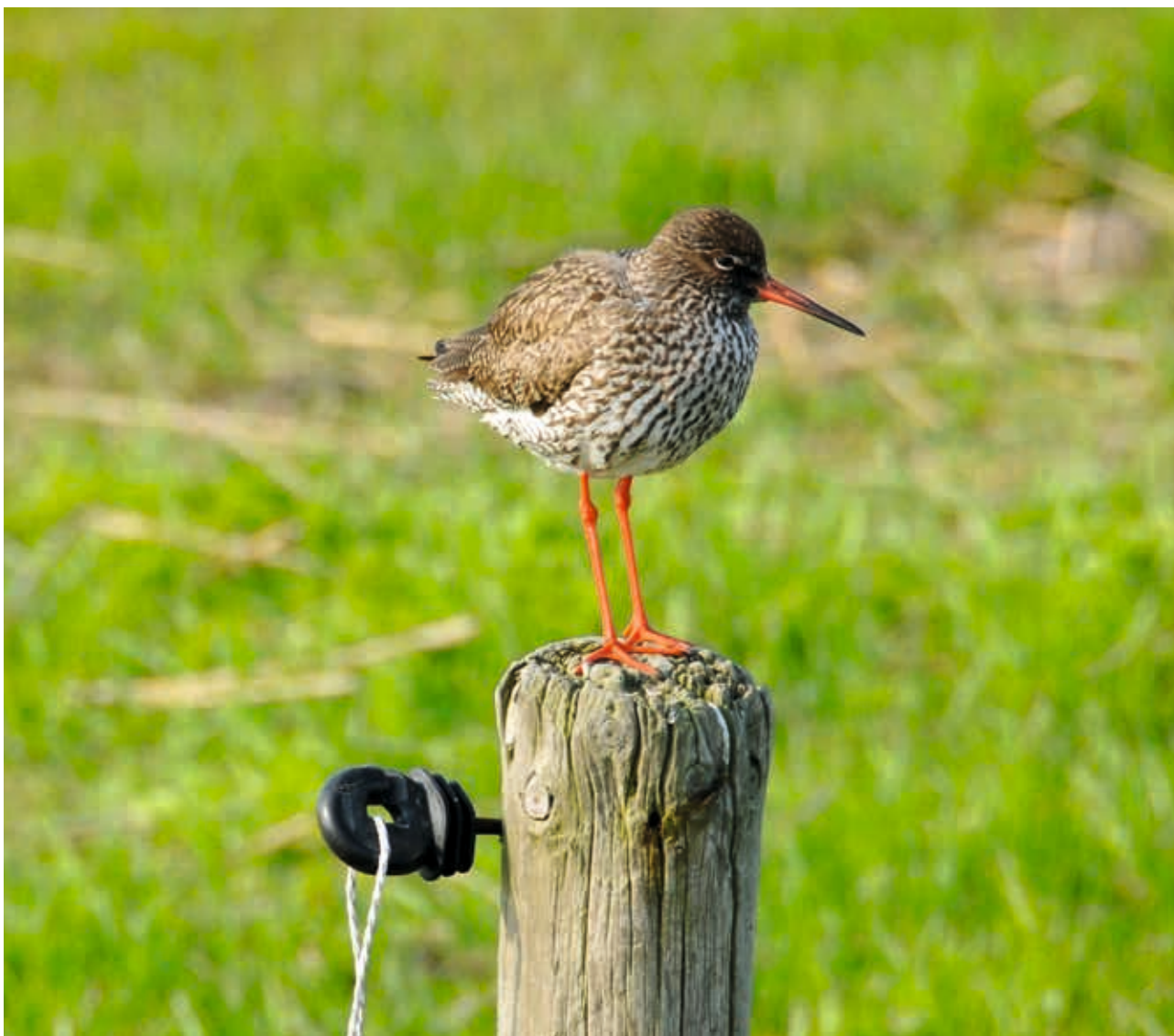
5. Met het **uitvoeren van concrete maatregelen** wordt niet gewacht tot alle onderzoek en planvorming achter de rug is. In de verbeterplannen zijn al veel maatregelen geformuleerd waarover consensus bestaat tussen de gebiedspartijen en waarmee meteen aan de slag kan worden gegaan. Met name:
- het verwijderen of kort houden van beplanting die een predatorenhaard vormt: bomen, bosjes en riet(ruigte) (zie ook § 3.1);
 - opruimen van bouwvallen die als predatiehaard fungeren;
 - verwijderen of afdichten van andere predatorenhaarden zoals grondbulten, speciedepots en open kuilbulten op landbouwbedrijven;
 - aanpassen van de Paddepoelsterbrug, waarover predatoren nu het natuurgebied Reitdiepdal binnenlopen;
 - verplaatsen van ooievaarspalen (als daarvoor ontheffing kan worden verkregen);
 - terugdringen predatie vanuit bebouwde kom, o.a. door voorlichting aan bewoners over loslopende katten;
 - maatregelen tegen de vos, zoals aanleg van kunstbouw vossenholen en selectief (dichtbij brongebieden van de vos) afrasteren van percelen;
 - plaatselijk: intensivering van de bestrijding.
6. De provincie stelt in 2018 een nieuw **faunabeheerplan** op. Uit een oogpunt van effectief weidevogelbeheer zijn daarin de volgende aanpassingen gewenst:
- er kan (net als in Friesland) ontheffing worden verleend voor het vangen of bejagen van verwilderde katten;
 - de periode waarin met de lichtbak aan vossenbestrijding mag worden gedaan, wordt vervroegd. Nu wordt (te)veel verstoring teweeggebracht in het weidevogelseizoen en vindt de bejaging ongelukkigerwijs plaats in de periode dat de vos jongen heeft;
 - verkend wordt of het in toom houden van kraaienpopulaties effectiever kan worden geregeld en of effectieve(re) maatregelen mogelijk zijn tegen de steenmarter.

Acties en actoren in het kort

- Verminderen van predatiedruk begint bij maatregelen op landschapsniveau (inrichting en beheer). Daarvoor zijn in § 3.1 en 3.2 al belangrijke actiepunten opgenomen.
- We vragen de provincie om – op basis van nadere onderbouwing – zijn faunabeleid aan te passen t.a.v. verwilderde kat, vos en mogelijk ook kraai en steenmarter.
- Het is gewenst dat de provincie onderzoek en planvorming ten behoeve van predatiebeheerplannen faciliteert. Bij het opstellen daarvan zijn alle relevante gebiedspartijen betrokken.
- De WBE's nemen de registratie van predatoren (ook als ze niet worden bejaagd) standaard in het faunaregistratiesysteem op. De provincie wordt gevraagd de meerkosten hiervan te betalen.
- De agrarische collectieven maken een inventarisatie van concrete locaties voor korte-termijnacties om de predatiedruk te verlagen. Deze worden door de betrokken partijen voortvarend ter hand genomen.

3.4 Kennis en monitoring

Cruciaal voor een effectief weidevogelbeheer is afdoende kennis om het beheer te kunnen vormgeven en adequate monitoring om de effecten van het beheer te kunnen meten. De afgelopen decennia is er veel weidevogelonderzoek gedaan, misschien wel meer dan naar welke andere soortgroep dan ook. Maar mede door de veranderende omstandigheden blijft onderzoek nodig, vooral naar aspecten als kruidenrijkdom, insecten en bodem(leven), de onderlinge relaties daartussen en de mogelijkheden om hierop te sturen. Waar het gaat om monitoring beschikt de provincie al jaren over een eigen meetnet (MAS) dat wordt gebruikt om de effecten van beleid te meten (beleidsmonitoring). De collectieven en de TBO's doen eigen tellingen (BMP) en meten soms ook de reproductie aan de hand van het bruto territoriaal succes (BTS). De collectieven registreren daarnaast legfels voor de betaling van legselbeheer (niet op maaidatumland). Hoewel er dus veel gegevens worden verzameld, kunnen de volledigheid en de stroomlijning nog behoorlijk worden verbeterd. Alleen dan kan over tien jaar worden beoordeeld of de maatregelen uit dit actieplan zoden aan de dijk hebben gezet.

Om te meten of het beheer effectief is, moet de monitoring in zowel landbouw- als natuurgebieden worden uitgebreid en gestroomlijnd.

Actiepunten kennis en monitoring

1. De **monitoring** wordt verbeterd, en wel als volgt:

- MAS- en BMP-tellingen laten niet altijd eenzelfde trend zien. Het is gewenst dat het overleg hierover wordt voortgezet en dat de telsystematiek zo nodig wordt aangepast. Daarnaast is het gewenst dat het grondgebruik rondom de MAS-telpunten consequent(er) wordt geregistreerd;
- de collectieven passen de 'Quick Scan Beheermonitoring' (onderdeel van het protocol voor de monitoring: een snelle ronde in april om te kijken waar de vogels zitten en of het beheer op de juiste plekken ligt) consequenter toe;
- collectieven en TBO's nemen de BTS-tellingen (reproductie) structureel ter hand en stemmen hun BMP- en BTS-tellingen op elkaar af – de tellingen vinden in agrarisch gebied en natuurgebied nu op verschillende wijze en teldagen plaats. Het is nauwkeuriger om in beide typen gebieden dezelfde teldagen en tellers aan te houden (beperken ruis door in- en uitstroom van vogels);
- collectieven en terreinbeheerders maken (meer) werk van de monitoring van de kruidenrijkdom van grasland (in het agrarisch natuurbeheer al onderdeel van het protocol voor de beheermonitoring), de insectenrijkdom en een aantal bodemparameters (zuurgraad, bodemleven);
- er wordt geïnvesteerd in de professionaliteit van de tellers en in digitale invoer van gegevens in het veld (app);
- de mogelijkheden worden verkend van een provinciaal 'gegevensportaal' waar alle gegevens (landbouw- en natuurgebied) direct na het tellen bij elkaar komen. Daardoor kunnen de gegevens unaniem worden geïnterpreteerd en veel sneller worden gebruikt voor aanpassingen in het beheer;
- provincie, collectieven en TBO's intensiveren het overleg over de verzamelde telgegevens met het oog op een eenduidige interpretatie, verslaglegging en externe communicatie.

2. Op de volgende terreinen vindt onderzoek plaats:

- bevorderen van de kruiden- en insectenrijkdom van graslanden. Soms is het beheer op orde, maar valt het resultaat tegen. Hierbij wordt ook het effect van verschillende soorten kruidenmengsels op verschillende bodemtypen meegenomen. Aanvullend op de registratie van de kruidenrijkdom (zie punt 1) wordt periodiek ook de insectenstand gemonitord;
- bevorderen van bodemkwaliteit (organische-stofgehalte) en bodemleven (wormen, emelten) en het tegengaan of verminderen van verzuring van veenbodems;
- de rol van predatie in de reproductie (zie § 3.3);
- de perspectieven van satellieten en drones voor de monitoring van vogels en graslandkwaliteit.

Acties en actoren in het kort

- Collectieven en TBO's passen hun monitoring aan en stemmen de frequentie, tijdstippen en telmethoden op elkaar en op de provinciale MAS-tellingen af. Ook versterken ze, samen met de provincie, hun overleg over de resultaten en de consequenties voor het beheer.
- Collectieven en TBO's maken meer werk van de monitoring van kruiden- en insectenrijkdom en van de bodemkwaliteit (zuurgraad, bodemleven).
- We vragen de provincie om onderzoek te faciliteren naar de mogelijkheden om via inrichting en beheer te sturen op kruiden- en insectenrijkdom en op bodemkwaliteit voor weidevogels. Daarnaast wordt onderzoek in gang gezet naar de rol van predatie en naar digitale innovatie in de gegevensverzameling. Hiervoor worden naast de provincie ook andere financiers benaderd.

3.5 Natuurinclusieve landbouw

Overheid, sector en keten willen sterk gaan inzetten op natuurinclusieve landbouw (NIL): een landbouw die sterker 'van binnenuit' rekening houdt met natuur. Daarbij gaat het zowel om functionele biodiversiteit als om wilde flora en fauna, en dus ook om weidevogels. Wij hebben voor de korte termijn geen torenhoge verwachtingen van natuurinclusieve landbouw (het concept bevindt zich in het stadium van planvorming en proefprojecten), maar zien niettemin langs drie sporen een belangrijke meerwaarde voor de Groninger weidevogellandschappen:

- Groningen heeft 18.850 ha, ongeveer 30% van alle grasland, begrensd als leefgebied open grasland; pakweg de helft van de Groninger weidevogels broedt buiten gebieden met betaalde bescherming. Daar willen we in bescherming voorzien door extra beheerhectares en vrijwillige bescherming (zie § 3.2), maar hierbij kan ook natuurinclusieve landbouw een rol spelen;
- natuurinclusieve landbouw kan een 'landschappelijke basiskwaliteit' voor weidevogels helpen realiseren. Bijvoorbeeld door stimulansen voor blijvend grasland en bodemkwaliteit;
- natuurinclusieve landbouw kan instrumentele vernieuwing bevorderen: hoe meer 'weidevogelbasiskwaliteit' vanuit andere instrumenten dan de bekende beheerregelingen worden gefinancierd, hoe sterker deze regelingen zich kunnen richten op de 'extra kwaliteiten' die – zo bleek in eerdere paragrafen – hard nodig zijn.

Zo kan natuurinclusieve landbouw bijdragen aan het vervagen van de nu harde grenzen tussen gebieden met en zonder actief beheer en aan de fragmentatie van beleid. Belangrijk aandachtspunt bij dit alles is dat de natuurinclusieve maatregelen terecht komen op voor weidevogels kansrijke plekken – dit vereist dus coördinatie. Omdat natuurinclusieve landbouw is bedoeld voor 'het peloton' van landbouwbedrijven, zien we de vergroening van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en keteninitiatieven voor duurzaamheid als belangrijkste instrumenten om NIL dichterbij te brengen. Met name in de zuivel neemt het aantal initiatieven toe, zowel op grote schaal (Foqus Planet van FrieslandCampina, ontwikkeling biodiversiteitsmonitor door RFC, Rabo en WNF) als op kleine schaal en specifiek op weidevogels gericht (bijv. Weide Weelde, Amstelland). Ook in Groningen vindt inmiddels overleg plaats hoe keteninitiatieven en (agrarisch) natuurbeheer elkaar kunnen versterken.

Natuurinclusieve landbouw kan belangrijk bijdragen aan een landschappelijke basiskwaliteit voor weidevogels, bijvoorbeeld met blijvend grasland en een gezonde bodem.

Actiepunten natuurinclusieve landbouw

1. Het **nieuwe GLB** (na 2020) legt een groter accent op klimaat en biedt meer mogelijkheden voor regionaal 'vergroeningsmaatwerk'. Het is gewenst dat de provincie daarbij inzet op invullingen die profijt opleveren voor weidevogels (blijvend grasland, extensief graslandbeheer) en op regionale regie om te waarborgen dat de maatregelen op de juiste plek terechtkomen.
2. De collectieven blijven intensief betrokken bij het overleg met de **ketenpartijen**. Streven is om naar een model te groeien waarbij de collectieven (via de keten) sturing kunnen geven aan de wijze waarop bedrijven invulling geven aan hun duurzaamheidsinspanningen. Zo kunnen ketenmaatregelen, vergroeningsmaatregelen vanuit het GLB en agrarisch natuurbeheer tot optimale (inhoudelijke en ruimtelijke) synergie leiden voor weidevogels.
3. De **inzet** bij dit alles is tweeërlei:
 - bevorderen van een 'landschappelijke basiskwaliteit'. Niet alleen voor weidevogels, maar ook voor andere typen biodiversiteit, waaronder bodemleven, en voor klimaatdoelen (verminderen CO₂-emissie);
 - zodanig situeren van extra maatregelen dat voor weidevogels en structuur ontstaat van (a) robuuste kernen (natuurgebieden en landbouwgebieden met 'zwaar beheer'), met daaromheen (b) een schil van lichtere vormen van beheer, zowel vanuit het agrarisch natuurbeheer als vanuit natuurinclusieve landbouw.
4. We vragen de provincie om **op geëigende momenten zijn natuurbeleid aan te passen** om in te spelen op de toegenomen 'basiskwaliteit'. Niet door te bezuinigen op het beheer, maar door de accenten te verleggen naar de kernen met zwaar beheer.

Acties en actoren in het kort

- We vragen de provincie om voor het nieuwe GLB in te zetten op regionaal maatwerk met regionale regie op de inzet van de juiste maatregelen op de juiste plekken.
- De collectieven intensiveren hun overleg met de ketenpartijen over het realiseren van basiskwaliteiten voor weidevogels via de markt.
- Zodra GLB en keteninitiatieven zijn uitgekristalliseerd, kan de provincie zijn beleid (nog) sterker richten op 'donkergroene' maatregelen.

3.6 Communicatie, educatie en draagvlak

Extra maatregelen voor weidevogels zijn prachtig, maar zijn alleen succesvol als ze ook worden gedragen. Niet alleen door boeren, natuurbeschermers en jagers, maar ook door het enthousiaste leger vrijwilligers dat actief meehelpt beschermen en tellen. En door omwonenden die benieuwd zijn waarom er beplanting wordt weggehaald of door jongeren in de steden en dorpen die soms het platteland niet goed kennen maar wel de vrijwilligers van de toekomst kunnen worden. Al die steun is uiteindelijk ook van belang om de financiële basis onder de weidevogelbescherming vanuit overheid en markt te behouden en versterken.

Er gebeurt op dit gebied al veel in Groningen, maar de activiteiten zijn nogal verbrokkeld. Landschapsbeheer organiseert publiciteit rond het eerste kievietsei en leidt vrijwilligers op, de agrarische collectieven organiseren informatieavonden voor hun leden en organiseren fietstochten voor burgers, de natuurorganisaties besteden aandacht aan weidevogels in hun bezoekerscentra en tijdens festivals (bijv. Hunzefestival) en organiseren lezingen en excursies, het IVN organiseert excursies en opleidingen tot natuurgids. Voor de toekomst is (intensievere) samenwerking hier het sleutelwoord. Daarnaast wordt het als een groot gemis ervaren dat Groningen als enige provincie geen organisatiestructuur heeft voor de vrijwillige (onbetaalde) weidevogelbescherming. Daarnaast is dringend behoefte aan uitbreiding en verjonging van het vrijwilligersbestand en aan bijscholing van vrijwilligers.

Actiepunten communicatie, educatie en draagvlak

1. Alle betrokken organisaties trekken **gezamenlijk** op in een **versterkte investering in publieksactiviteiten**. Ze ontwikkelen een gezamenlijk **communicatieplan** (wie doet wat en wanneer?), ze profileren weidevogels sterker in hun eigen activiteiten, zetten wervende voorbeelden van weidevogelbeheer in het zonnetje en organiseren gezamenlijk nieuwe activiteiten (bijv. Week van de Weidevogel). Zo wordt uitgestraald dat ze samen sterk staan voor weidevogels en gaat er een krachtig signaal uit naar burgers om ook betrokken of op zijn minst geïnformeerd te raken.
2. Er komt ook meer aandacht voor **specifieke publieksvoorlichting**. Bijvoorbeeld aan bewonersgroepen over het nut van kap of omvorming van storende beplanting, de motieven voor predatorenbeheer en de mogelijkheden voor het tegengaan van predatie vanuit woonwijken. Of over de noodzaak van het terugdringen van verstoring door wandelaars met honden of het afsluiten van voet- en fietspaden in het broedseizoen.
3. Collectieven en terreinbeheerders geven (nog) meer aandacht aan **'lerend beheren'**, met name door vaker bij elkaar over de heg te kijken.
4. De agrarische collectieven zetten een structuur op voor de **coördinatie van de vrijwillige bescherming**, met name buiten de kerngebieden.
5. Het **vrijwilligerspotentieel** wordt beter benut. Er wordt geïnvesteerd in werving (m.n. ook jongeren; vrijwilligerswerk moet weer 'sexy' worden), in opleiding (met name alarmtellingen en digitale invoer) en een sterkere betrokkenheid (bijv. door een jaarlijkse vrijwilligersdag).
6. Er wordt structureel geïnvesteerd in **educatie** over boerenlandvogels: in het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het agrarisch onderwijs. Net als in Friesland worden er passende lespakketten ontwikkeld.
7. Collectieven, terreinbeheerders en provincie investeren sterker in **gemeenten en waterschappen** om hen te bewegen tot natuurvriendelijk beheer dat ook voor weidevogels van betekenis is. Het gaat dan met name om het beheer van eigen terreinen, bermen, dijken, bosjes en waterlopen. Daarnaast is gewenst dat de waterschappen beleid ontwikkelen voor 'groenblauwe diensten' als onderdeel van het agrarisch natuurbeheer (zie § 3.2). Maatregelen zijn onder meer het informeren en motiveren van bestuurders en een sterkere betrokkenheid bij planvorming voor weidevogels.

8. Het **overleg van de 'manifestpartijen'** en de **vijf gebiedswerkgroepen** die voor het actieplan zijn geformeerd, blijven voortbestaan. Ze hebben in korte tijd hun nut bewezen en vormen een adequaat forum voor het uitvoeren en actualiseren van alle afgesproken activiteiten. Omdat het accent verschuift van planvorming naar uitvoering, wordt de samenstelling opnieuw onder de loep genomen.

Acties en actoren in het kort

- Alle relevante organisaties trekken samen op bij het ontwikkelen van een communicatiestrategie en het intensiveren van de publieksvoorlichting.
- De collectieven staan aan de lat om – in samenspraak met Landschapsbeheer – een structuur op te zetten voor de vrijwillige bescherming.
- De collectieven en Landschapsbeheer nemen ook het voortouw in het uitbreiden en professionaliseren van het vrijwilligersbestand.
- Bij het intensiveren van de educatie-activiteiten worden verschillende partijen betrokken. Naast de 'beheerders' zelf (collectieven, TBO's) zijn dat gespecialiseerde organisaties zoals het IVN, in het Zuidelijk Westerkwartier de Stichting NDCE, en Landschapsbeheer Groningen.
- Collectieven, TBO's en provincie maken werk van een sterkere betrokkenheid van waterschappen en gemeenten. Uiteraard hopen we dat de decentrale overheden hierin ook zelf initiatief nemen.
- Het 'manifestpartijenoverleg' en de vijf gebiedswerkgroepen die voor het actieplan zijn ingesteld, blijven voortbestaan met het oog op de uitvoering en actualisering van alle afgesproken activiteiten.

Investeren in educatie: de kinderen van nu zijn misschien de weidevogelvrijwilligers van straks.

4. Mogelijkheden voor beleidsvernieuwing

Waar het gaat om beleid voor weidevogels, ligt het primaat bij de provincie. Daarnaast hebben we in het voorgaande hoofdstuk wensen beschreven ten aanzien van het beleid van waterschappen, gemeenten en ketenpartijen. Aangezien de overheden het weidevogelmanifest niet hebben ondertekend, kunnen we onze wensen niet als actiepunten, maar alleen als aanbevelingen formuleren. Dat doen we in dit hoofdstuk.

Aanbevelingen

1. De provincie heroverweegt de **begrenzing van het leefgebied open grasland**, c.q. de beleidsruimte om ook buiten dit leefgebied beheer te financieren. De huidige begrenzing is in een aantal gevallen te krap voor het realiseren van populatiegroei en er zijn buiten de huidige grenzen interessante weidevogelkernen geïdentificeerd. Die kunnen in de begrenzing worden opgenomen, maar ook denkbaar is herintroductie van de eerder (*Visie agrarisch natuurbeheer na 2016*) genoemde, maar nooit operationeel geworden spelregel dat een deel (bijv. 10 à 15%) van het budget buiten de begrenzing mag worden besteed.
2. Het is gewenst om daarbij ook een sterkere **kruisbestuiving tussen grasland en bouwland** mogelijk te maken – dit zijn nu qua begrenzing en pakket-openstelling twee gescheiden werelden, terwijl sommige vogels beide nodig hebben (bijv. maatregelen voor de veldleeuwerik in grasland, maatregelen voor Kievit en scholekster op bouwland).
3. In het verlengde van de twee vorige punten: de provincie benadert de gewenste populatiegroei sterker vanuit het perspectief van geschikte **weidevogellandschappen**. De provincie bevordert **natuurinclusieve landbouw** ten behoeve van weidevogels onder meer door actief in te spelen op het **nieuwe GLB** (na 2020) en voorstellen te doen hoe vergroening, agrarisch natuurbeheer en duurzaamheidsmaatregelen vanuit de keten op een effectieve manier de weidevogels ten goede kunnen komen. Ook zo wordt – binnen en buiten kerngebieden – een belangrijke bijdrage geleverd aan een landschappelijke ‘basiskwaliteit’ voor weidevogels.
4. Zodra er een werkbare definitie is van ‘natuurinclusieve bedrijven’, kunnen provincie en terreinbeheerders deze bedrijven bevoordelen bij de **uitgifte van grond**, of – meer in zijn algemeenheid – bij de **toedeling van overheidsbijdragen** (bijv. onder het plattelandsbeleid).
5. Ook op andere punten kan een **actiever grondbeleid** de weidevogels ten goede komen:
 - het is gewenst de beheervoorwaarden bij de uitgifte van provinciale grond nog eens tegen het licht te houden;
 - grondgebruikers met een beheercontract die hun grond willen verkopen, kunnen actiever worden gewezen op initiatieven zoals het Rijkse Weide Vogel Fonds, waarbij Vogelbescherming zich inzet om verkopende eigenaren van goede weidevogelpercelen te koppelen aan externe investeerders die het weidevogelbeheer willen voorzetten of versterken;
 - door selectieve herbegrenzing van het NNN kunnen kerngebieden voor weidevogels worden gecreëerd met NNN-hectares die nu ‘niets liggen te doen’.
6. De provincie beziet – samen met de collectieven – of er een grotere synergie kan worden bereikt bij de begrenzing en inzet van **maatregelen voor de leefgebieden open grasland, natte dooradering en water**. Er zijn bijvoorbeeld maatregelen rond oevers en sloten benoemd die ook de weidevogels ten goede komen. Daarbij is het gewenst dat de Groninger **waterschappen** – net als veel van hun collega-waterschappen – werk maken van het onderdeel ‘water’ in het stelsel voor agrarisch natuurbeheer, of van eigen groenblauwe diensten onder de Kaderrichtlijn water.
7. De provincie werkt constructief mee aan de introductie van **nieuwe beheerpakketten** en past hiertoe zo nodig (via IPO en LNV) de catalogus groenblauwe diensten aan.

8. Weidevogels zijn gebaat bij continuïteit in beheer, zeker in de 'robuuste kernen' binnen weidevogellandschappen. Daarom is het zinvol om bij de eerstvolgende herziening van het GLB in te zetten op een **langere contractduur** dan het huidige maximum van zeven jaar en/of om gebruik te maken van de bestaande mogelijkheid om in bijzondere gevallen een langere duur toe te passen. Bij andere financiers dan de overheid (bijv. TenneT-compensatiegelden) kan nu al werk worden gemaakt van langjarige overeenkomsten.
9. De provincie herziet momenteel zijn **faunabeleid**. Het is gewenst dat daarin meer mogelijkheden komen voor predatorenbeheer (zie § 3.3).
10. Het is gewenst dat **waterschappen en gemeenten** in hun beheer (waterlopen, dijken, bermen, landschapselementen) sterker rekening houden met weidevogels. Hier liggen fraaie kansen voor synergie. Daarnaast zijn in hoofdstuk 3 vele maatregelen beschreven waar gemeenten en waterschappen een belangrijke en hopelijk constructieve rol spelen in het verlenen van kapvergunningen, vergunningen voor peilaanpassing, natuurvriendelijk maken van harde oeverbeschoeiingen etc.
11. En tot slot hopen we dat de provincie bereid is om zijn **financiële bijdrage** aan het weidevogelbeheer te vergroten, zowel jaarlijks (beheerkosten) als incidenteel. In hoofdstuk 5 presenteren we een globale begroting; voor een substantieel deel daarvan mikken we op de provincie. Daarnaast willen we hiervoor andere (publieke en private) bronnen aanboren.

WEIDEVOGELBESCHERMING

Rustperiode van 1 maart tot 1 juli
Honden aan de lijn

Niet vrij te betreden, art. 461 W.v.S.

Groningen West

www.collectiefgroningenwest.nl

5. Kosten en financieringsmogelijkheden

5.1 Kosten van de acties

Extra ruimte bieden aan weidevogels en werken aan populatiegroei is niet gratis. Een verschuiving naar 'zwaardere' vormen van beheer, zoals kruidenrijk grasland en plas-dras, wordt door iedereen toegejuicht. Het gaat dan wel om beheervormen die enkele malen duurder zijn dan de 'reguliere' maaidatumovereenkomsten. De totale kosten van het actieplan zijn geraamd op ruim € 1 mln. per jaar aan vaste kosten (waarvan 86% voor extra beheer) en nog eens ruim € 2 mln. aan eenmalige kosten (waarvan 83% voor inrichting) – zie de tabel. De kosten van extra beheer zullen naar verwachting in drie jaar hun maximum bereiken: 65% in 2019, 85% in 2020 en 100% in 2021. De begroting wordt gespecificeerd in de vijf regionale verbeterplannen en is gebaseerd op best professional judgement van de gebiedswerkgroepen.

Jaarlijkse kosten	kosten (€)
1. Extra weidevogelbeheer (m.n. 'zwaar beheer')	890.000
2. Coördinatie vrijwillige bescherming	50.000
3. Afstemming beheerders / voortzetting gebiedswerkgroepen	20.000
4. Extra monitoringsinspanningen (weidevogels + predatoren)	50.000
5. Extra communicatie- en educatie-activiteiten	30.000
Totaal jaarlijkse kosten	1.040.000

Eenmalige kosten	
1. Inrichtingskosten landbouwgebied (incl. inzaai kruidenrijk grasland)	782.000
2. Inrichtingskosten natuurgebied	884.000
3. Opstellen predatiebeheerplannen	75.000
4. Onderzoek (predatie, bodem, insecten etc.)	150.000
5. Intensivering overleg ketenpartijen	20.000
6. Opstellen gezamenlijk communicatieplan	10.000
7. Ontwikkelen educatiemateriaal	30.000
8. Impuls weidevogelvrijwilligers (werving en opleiding)	50.000
Totaal eenmalige kosten	2.001.000

5.2 Financiering van het actieplan

Jaarlijkse kosten

Voor de financiering van het extra beheer, de grootste post van de structurele kosten, kijken we vooral naar de provincie (ANLb) en de waterschappen (onderdelen water en natte dooradering van het ANLb). Een extra post van zo'n € 0,9 mln. per jaar is substantieel: er gaat nu ongeveer € 5,5 mln. per jaar om in het agrarisch natuurbeheer; het extra bedrag betekent een stijging met 16%.

Anders dan enkele andere provincies heeft Groningen besloten om geen extra (eigen) geld te investeren in agrarisch natuurbeheer. Wel is er in 2017 extra EU-geld beschikbaar gekomen voor agrarisch natuurbeheer in de periode 2018-2020, maar dit geld is inmiddels al weggezet. De hier gepresenteerde begroting is om die reden exclusief deze gelden, of andersom geredeneerd: het is van belang dat deze gelden – bovenop het bedrag uit de tabel – na 2020 behouden blijven voor weidevogelbeheer.

Als de provincie opziet tegen een langjarige budgetverplichting, kan de verhoging ook in de vorm van een eenmalige bijdrage van bijv. € 5 mln. worden verstrekt, waarbij de behoefte aan beheer over vijf of zes jaar opnieuw wordt bekeken. Wellicht zijn tegen die tijd ook andere financieringsbronnen beschikbaar (GLB, keten) die een verlaging van het budgetaandeel van de provincie mogelijk maken. In de kosten van het voorzetten van de gebiedswerkgroepen en de communicatieactiviteiten zullen de betrokken partijen ook zelf een bijdrage leveren.

Eenmalige kosten

Voor eenmalige kosten bestaan meer financieringsmogelijkheden. Hier zal worden geput uit de volgende bronnen:

- Het derde Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3), dat onderdelen kent voor niet-productieve investeringen in biodiversiteit en water, en voor samenwerking aan innovatie, waarin ook biodiversiteit een thema is.
- De Subsidie Kwaliteitsimpuls natuur en landschap (SKNL), onderdeel van het provinciale subsidiestelsel voor natuur- en landschapsbeheer.

- Het extra inrichtingsgeld (€ 9 mln.) voor weide- en akkervogels, waarvan € 8 mln. voor weidevogels uit de extra weidvogelgelden voor 2018-2020 (zie terug). Voor Groningen komt hieruit een bedrag van naar schatting enkele tonnen beschikbaar.
- De Kaderrichtlijn Water, c.q. het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).
- Goede-doelenfondsen, legaten en loterijen.
- De provinciale subsidie 'Projecten Biodiversiteit', die boerenlandvogels expliciet noemt en waarin jaarlijks € 500.000,- beschikbaar is (subsidie € 2.000,- tot 100.000,- per project).
- Natuurcompensatiegelden. TenneT heeft al weidevogelcompensatiegeld beschikbaar gesteld voor de aanleg van een nieuwe bovengrondse hoogspanningsleiding. Daarnaast zal ook het fonds voor aardbevingsschade wellicht een budget voor natuur en landschap bevatten. En ten slotte komt er geld beschikbaar van alle andere veroorzakers van ruimtelijke ingrepen in weidevogelgebieden.
- En tot slot: eigen bijdragen van de betrokken manifestpartijen, voor zover dit uit de reguliere budgetten haalbaar is.

Een verschuiving naar 'zwaar beheer', zoals plas-dras en kruidenrijk grasland, is kostbaar en kan slechts voor een klein deel uit bestaande budgetten worden betaald.

Bijlage 1. De belangrijkste Groninger weidevogelgebieden op kaart

Colofon

Dit actieplan is een gezamenlijke uitgave van de twaalf organisaties die op het omslag zijn vermeld. De dagelijkse begeleiding werd verzorgd door een projectgroep waarin deelnamen:

- Gert-Jan Stoeten (Collectief Groningen West)
- Gerben Stellingwerf, opgevolgd door Frank de Jong (Collectief Midden Groningen)
- Geertjan Smits (Vereniging Natuurmonumenten)
- Arjan Hendriks (Het Groninger Landschap)
- Anoesjka Volkerts, opgevolgd door Henk Hut (Staatsbosbeheer)
- Alco van Klinken (provincie Groningen)

Daarnaast is tweemaal een breder overleg georganiseerd met alle partijen die in 2017 het weidevogelmanifest hebben ondertekend. Naast de projectgroepsleden namen daaraan deel:

- Jacob de Bruin (Natuurmonumenten)
- Bernhard Schmidt en Henny van Koot (FBE)
- Wouter Schep (Collectief Midden Groningen)
- Anneke Schäfer (Natuur en Milieufederatie Groningen)
- Trudy van Wijk (WBE's in Groningen)
- Jacqueline de Milliano (Landschapsbeheer Groningen)
- Sierd Posthumus en Freek Nieuwenhuis (Collectief Groningen West)
- Jan Rosier (LTO Noord)
- Kees Siderius en Mark Tuit (IVN)
- Rieks van der Wal (Staatsbosbeheer)
- Andrea Kuiper-Vos (Vogelbescherming Nederland)

Aan een eenmalige brainstorm over communicatie en educatie namen deel:

- Kees Siderius (IVN)
- Annemarie Peletier (Collectief Groningen West)
- Albert-Erik de Winter (Landschapsbeheer Groningen)
- Geertjan Smits (Natuurmonumenten)
- Arjan Hendriks en Rieneke Harkema (Het Groninger Landschap)

Daarnaast heeft een keur aan gebiedsdeskundigen meegewerkt aan de vijf regionale verbeterplannen die de bouwstenen voor het actieplan hebben geleverd. Hun namen staan in de verbeterplannen vermeld.

Foto's: Mark Schuurman (omslag binnenwerk, omslag inzetjes midden-boven en midden-onder, omslag achterzijde, pag. 6, pag. 10), Ariën Baken (omslag en inzetjes voorzijde omslag, pag. 1, pag. 14, pag. 31), Collectief Groningen West (omslag achterzijde inzetjes linksboven, linksonder en rechtsonder, pag. 2 onder, pag. 28, pag. 32, pag. 24), Het Groninger Landschap (pag. 2 boven), Fokke van Saane (omslag achterzijde inzetje rechtsboven, pag. 27), Jacob de Bruin (pag. 18), Paul Terwan (pag. 22), Marco Glastra (pag. 34-35).

Tekst: Paul Terwan onderzoek & advies

Vormgeving: Buro NIV, Oscar Langevoord

Mei 2018

